

**PRINCIPIJELNE OSNOVE ZA KVALITETNO TUMAČENJE,
PRIMJENU I PROMJENU USTAVA BOSNE I HERCEGOVINE**

**PRINCIPAL BASIS FOR QUALITY INTERPRETATION,
APPLICATION AND AMENDING OF THE CONSTITUTION OF
BOSNIA AND HERZEGOVINA**

Ferid Otajagić, prof.dr
Pravni fakultet
Kiseljak i Zenica

REZIME

Bosna i Hercegovina je država. Država po svojoj prirodi i po svome cilju i svrsi postojanja mora da obezbjedi i zaštititi ustavne vrijednosti pojedinca, jednake slobode, dostojanstva i blagostanja svih pojedinaca na cjeloj teritoriji države Bosne i Hercegovine. Pošto je Bosna i Hercegovina neosporno država, ona mora obezbjediti suverenost, kroz svoju nadležnost, tj. kroz svoja javna subjektivna prava i dužnosti- neposredno. Pored toga, kroz ustavne promjene mora se postići sposobnost postavljanja državnih ciljeva, kao i njihovog funkcionalnog ostvarenja, kroz adekvatnu organizaciju, koja će omogućiti funkcionalno upravljanje i vertikalnu povezanost cjelokupnog i jedinstvenog državnog sistema. Uz sve to, mora se obezbjediti glavna potreba, postojanja društva-države, a to je da obezbjedi i zaštititi pojedinačnu i zajedničku egzistenciju i pojedinca i društva-države. Promjenu Ustava Bosne i Hercegovine treba zasnivati na neophodnim potrebama evropskih integracija i kompletiranja javnih subjektivnih prava i dužnosti države Bosne i Hercegovine sposobne da ta prava i dužnosti uspješno ostvari i zaštititi neposredno, kako prema subjektima unutar države, tako i u međunarodnim odnosima.

Ključne riječi: Ustav, kvalitet, tumačenje, primjena, pojedinac, sloboda, dostojanstvo, jednakost, blagostanje, promjena, integracije, egzistencija, ustavna, pravna, socijalna, država.

SUMMARY

Bosnia and Herzegovina is the state. A state by its nature and by its aim and purpose must provide and protect constitutional values of individual, equal freedoms, dignity and welfare of all individual on the entire territory of the state of Bosnia and Herzegovina. Since Bosnia and Herzegovina is undisputedly the state therefore it must provide sovereignty through its jurisdiction, its public subjective rights and obligations directly. Additionally, capacity of setting State goals, their functional realization through appropriate organization which should provide functional management and vertical connection of entire and unique State system, must be attained through amending the Constitution. Also, main purpose of existence of the state-society; to provide and protect individual and collective existence of individual and of state-society; must be provided. Constitutional changes should be based on essential needs of European integrations and on completing public subjective rights and obligation of State of Bosnia and Herzegovina that is capable to successfully achieve and directly protect them related to subjects within the state as well as in international relations.

Key words: Constitution, interpretation, application, individual, freedom, dignity, equality, welfare, changes, integrations, existence, constitutional, legal, social, state.

1. UVOD

Predmet našeg interesovanja u ovom radu su „principijelne osnove za kvalitetno tumačenje, primjenu i promjenu Ustava Bosne i Hercegovine“.

Zašto smo za predmet obrade uzeli baš ovu načelno, sistemsko, doktrinarno veoma teško ali i problematično pitanje. Kao odgovor, nameće nam se konstantna potreba, zapravo različit pristup, tumačenju i primjeni Dejtonskog ustava koje proizvode zabunu i idu do same zloupotrebe [1] ustavnih prava i dužnosti. Sve to, nas i naprosto tjera da pokušamo pronaći naučne osnove, odnosno univerzalne vrijednosti primjerene savremenoj civilizaciji, državi i pojedincu koje se nalaze u Ustavu Bosne i Hercegovine i u kom smislu treba i tumačiti, i primjenjivati i po potrebi mjenjati Ustav Bosne i Hercegovine. Na putu ka našem cilju iznalaženja tih osnovnih principijelnih vrijednosti prije svega se moramo koristiti ciljem, smislom i svrhom postojanja društvene pojave kakva je država i pravo, prije svega ustavno pravo jedne države koje ima „sistem ciljeva i sistem njihovog ostvarenja [2]“. Opšte je poznato i priznato da vlast u svakoj državi ima neizostavno dvije uloge (dva cilja) da obezbjedi sigurnost zajednice-države spolja i da se obezbjedi sigurnost pojedinca od pojedinca, u pravnoj državi i od državne vlasti, prije svega od njene upravne vlasti. Pored toga postoje i tzv. „interventne uloge države“ i one zavise od države do države.

Analizu želimo započeti sa iznalaženjem osnovnih ustavnih vrijednosti za pojedinca u Bosni i Hercegovini, kao vrijednosnog načela i najvišeg toposa pravnog poredka, potom analizu, ciljeve i svrhu postojanja države Bosne i Hercegovine, savremeno shvatanje države kao pravnog lica tj. subjekta prava i dužnosti, analizu suverenostu države Bosne i Hercegovine izraženu kroz njenu organizaciju državne vlasti, mogućnost funkcionalnog upravljanja, obezbjeđenje i zaštitu javnih subjektivnih prava i dužnosti i na kraju zaštita pojedinačne i zajedničke egzistencije pojedinca i društva-države Bosne i Hercegovine.

2. OSNOVNE USTAVNE VRIJEDNOSTI ZA POJEDINCA U BOSNI I HERCEGOVINI

Historija filozofije prava bavila se i izučavanjem osnovnih vrijednosti za čovjeka kao pojedinca. Neki autori su navodili da je osnovna vrijednost za čovjeka „blagostanje“ ili sreća (Wolff), drugi, kao „usavršavanje čovječije ličnosti i društva“ (Leibnitz), treći da je to „sloboda“ (Kant). Od 18. stoljeća i od Francuske deklaracije prava čovjeka i građanina, „sloboda“ (la liberte) čovjeka priznaje se kao osnovna vrijednost čovjeka. Poslije toga, pitalo se samo čija sloboda, da li samo pojedinca čovjeka ili i sloboda društva-države. I na kraju zaključilo se da je to sloboda pojedinca prema drugom pojedincu, odnosno sloboda svih pojedinaca, te sloboda pojedinca prema državi, kao i sloboda države prema drugim državama, odnosno sloboda svih država u međunarodnim odnosima. Nakon toga, slobodi se imala dodati još jedna osnovna vrijednost za čovjeka, a to je „dostojanstvo čovječije ličnosti“, odnosno „dostojanstvo ličnosti društva-države“. Kako sloboda i dostojanstvo ličnosti čovjeka ili društva-države mogu biti dati u „raznim mjerama“ ljudima i državama, onda se pojavljuje treća osnovna vrijednost za čovjeka i društvo-državu, a to je jednakost. Time se kompletiraju osnovne vrijednosti čovjeka u državi, a to je jednaka sloboda i dostojanstvo svih pojedinaca u državi i svih država u međunarodnom pravu [3]. Tako se dostojanstvo i jednakost pojavljuju kao pretpostavka ostvarivanja slobode ili kao preduslov ostvarivanja prava i dužnosti. Prihvatanjem ovih vrijednosti, prihvataju se garancije kojima se štiti čovjekova ličnost, u cjelini, dakle svim dimenzijama u kojima se iskazuje ljudska ličnost [4]. Nakon toga, državi se sve više kao cilj države postavlja zadatak da stvara opće pretpostavke za ostvarivanje adekvatne socijalne politike ili stvaranje socijalnog mira i društvenog blagostanja. Tako se blagostanje ili sreća čovjeka ili društva-države usvaja kao četvrta osnovna vrijednost [5].

Nakon historijskog filozofskog izlaganja osnovnih vrijednosti za čovjeka, možemo nedvosmisleno izdvojiti osnovne ljudske vrijednosti a to su : sloboda, dostojanstvo, jednakost i blagostanje. Uvidom u Ustav Bosne i Hercegovine nalazimo u prvoj rečenici Ustava Bosne i Hercegovine tri prve vrijednosti: ljudsko dostojanstvo, slobodu i jednakost, a zatim u stavu 4. Preambule Ustava Bosne i Hercegovine i vrijednost blagostanje[6].

Nakon iznesenog, možemo sa sigurnošću zaključiti da ustav Bosne i Hercegovine sadrži 4 osnovne ljudske vrijednosti prema kojima treba i mora da se tumači i primjenjuje Ustav Bosne i Hercegovine, a to je da su svi pojedinci, građani i državljani Bosne i Hercegovine jednaki na cijeloj teritoriji države u slobodi, dostojanstvu i blagostanju.

3. CILJEVI I SVRHA POSTOJANJA DRŽAVE BOSNE I HERCEGOVINE

Polazeći od „cilja“, „svrhe“ i „interesa“ postojanja društva zvanog država ili koristeći se teleološkim argumentom možemo reći da je cilj svake države pa i Bosne i Hercegovine obezbjeđenje i zaštita adekvatne egzistencije pojedinca ili pojedinaca kao i egzistencija društva-države. Kada je u pitanju adekvatnost egzistencije onda se misli na poštovanje historijskih vrijednosti za pojedinca kao što su sloboda, dostojanstvo, jednakost i blagostanje.

Tako u članu 1. Ustava – kontinuitet nalazimo drugu principijelnu osnovu, a to je Bosna i Hercegovina je država [6] u formulaciji „ Republika Bosna i Hercegovina, čije je zvanično ime od sada Bosna i Hercegovina , nastavlja svoje pravno postojanje po međunarodnom pravu kao država“.

U smislu toga, sva tumačenja i primjena ustava Bosne i Hercegovine moraju se tumačiti u tom cilju, svrsi ili interesu. Polazeći od osnove da država predstavlja jedan sistem, jednu cjelinu koja ima svoje elemente, djelove ili entitete koji su samo dijelovi jedne cjeline, zlonamjerno je ili zloupotreba je ustavnog prava u retorici, da Bosna i Hercegovina ima „konfederativne elemente“, jer konfederacija nije država već predstavlja ugovorni odnos [7]. Označavanjem države Bosne i Hercegovine kao „protektorata“, takođe potiče iz teoretskog neznanja i praktičnog nekorištenja legalnih i legitimnih institucija Bosne i Hercegovine , odnosno nadležnosti za propisivanje normi i njihovo izvršenje. Često, i to tendenciozno i zlonamjerno u retoričkom obraćanju pojedinaca i predstavnika inastitucija iz jednog djela države govori se o državnoj vlasti kao o „zajedničkim institucijama“, mada u Ustavu stoji izričita norma čl.3 „ Institucije Bosne i Hercegovine“. Isto tako, za vladu Bosne i Hercegovine govori se kao o „ Vijeću ministara“, mada u Ustavu stoji član 3.tačka 2. Pod b.koji glasi :„Svaki entitet će pružiti svu potrebnu pomoć Vladi Bosne i Hercegovine“. Znajući da svaka država ima tri osnovna elementa : stanovništvo, teritorij i suverenost, možemo uvidjeti da u teoriji nema spora oko dva prva elementa, ali se treći element a to je suverenost pokazuje kao „neophodno potreban pojam bez kojeg je jedinstveno i logično shvatanje države nemoguće“ [8]. Kada smo kod jedinstvenog i logičnog shvatanja države kao cjeline onda moramo iznijeti još jednu osnovu, utemeljenu na sistemskim teorijama koje koriste sistemski argument (sistematičnost), to je stroga određenost i povezanost pojmova, koje traže uređenu organizaciju, vertikalno povezanu kako bi se omogućilo funkcionalno upravljanje, odnosno postavljanje i ostvarivanje državnih ciljeva[9]. Iz ovog izlaganja nameće se potreba primjene metoda sistemskog tumačenja i primjene prava u Bosni i Hercegovini kao i adekvatnijeg uređenja države Bosne i Hercegovine kroz ustavne promjene.

4. SUVERENOST DRŽAVE BOSNE I HERCEGOVINE

O suverenosti države može se govoriti kao o suverenosti „kompetencije“ [10] ili određivanje nadležnosti, odnosno prava i dužnosti države kako bi država bila sposobna izvršiti kvalitetno i prava i dužnosti koja ima prema subjektima unutar države, ali i prema subjektima međunarodnog prava. To je zapravo i centralno pitanje svake federalne države [11], pa i Bosne i Hercegovine. Koristeći argumentaciju ili metod po prirodi stvari (rerum natura) potrebno je kroz proces Evropskih integracija državi Bosni i Hercegovini kao otvorenom sistemu [12] budućoj članici Evropske Unije kompletirati nadležnosti, odnosno prava i dužnosti jedne normalne Evropske države, shvatajući državu kao pravno lice tj. subjekta prava i dužnosti sposobnog da izvrši kako unutrašnje, tako i međunarodna prava i dužnosti.

Pored toga u članu 3. tačka 5. dodatne nadležnosti daje se ustavna osnova za dodatne nadležnosti ili prava i dužnosti države Bosne i Hercegovine, posebno zbog međunarodnog subjektiviteta Bosne i Hercegovine.

U odnosu na odnos države prema pojedincu potrebno je naglasiti da država Bosna i Hercegovina nije u svim oblastima specifičnim za odnos države i pojedinca uspostavila „neposredan odnos“, također nije uspostavljen vertikalni odnos između svih nivoa vlasti, kao što je otežana primjena principa „supsidijarnosti“ poznatom u evropskom pravu. Ovu tvrdnju najbolje potvrđuje argument definicije koji omogućava racionalnost, a to je definicija javnih subjektivnih prava „kao prava, čiji je aktivni ili pasivni subjekt država prema drugoj državi u njenom svojstvu najviše vlasti zapovjedanja ili pojedincu, odnosno pojedincima, prema državi neposredno u istom njenom svojstvu[7]“. Kroz adekvatne ustavne promjene ili pak kroz evropske integracije potrebno je uspostaviti navedeni neposredan odnos pojedinac, građanin, državljanin i države Bosne i Hercegovine. Isto tako je važno u državi Bosni i Hercegovini kroz ustavne promjene a i prije toga kroz tumačenje i primjenu zakonskih normi od strane sudova zaštititi opšte javno subjektivno pravo države, kome odgovara opšta dužnost pojedinca a to je: „dužnost poštovanja, vjernosti i odansoti svojoj državi i to kroz krivično-procesnu zaštitu.

5. POTREBA POJEDINAČNE I ZAJEDNIČKE EGZISTENCIJE POJEDINCA I DRUŠTVA-DRŽAVE BOSNE I HERCEGOVINE

Polazeći od argumenata principijelnih osnova ili vrijednosnih načela odnosno toposom vrijednosti , te interesno-ciljnog toposa, koji predstavlja argument nad argumentima potrebno je u Bosni i Hercegovini obezbjediti kao cilj jednakost svih pojedinaca u slobodi i dostojanstvu, te blagostanju na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine. To može „normalna“ država i to njen fenomen pravna država[13], koja ima za osnovnu pretpostavku adekvatnu podjelu vlasti kako na zakonodavnu, sudsku i izvršnu , tako i na podjelu vlasti između federalne države i njenih jedinica. U Bosni i Hercegovini za ostvarenje navedenih vrijednosti potrebna je uspostava Vrhovnog suda radi ujednačenog tumačenja i primjene prava na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine. Samo uz navedeno, i isključivo tako može se obezbjediti i zaštititi zajednička egzistencija i pojedinca i društva-države Bosne i Hercegovine.

6. ZAKLJUČAK

Bosna i Hercegovina je država. Cilj i svrha svake države je da osigura pojedinačnu egzistenciju pojedinca ili pojedinaca, ali i društva-države, kao cjeline, odnosno zajedničku egzistenciju i pojedinca i društva-države. Da bi država uspješno obezbjedila tu zajedničku egzistenciju, državi se moraju dati u Ustavu potrebna javna subjektivna prava i javnopravne

dužnosti kako prema pojedincu ili pojedincima, te drugim subjektima unutar države, tako i javna subjektivna prava i javnopravne dužnosti prema drugim državama i međunarodnim organizacijam. Zbog toga, državu treba shvatiti i tumačiti kao pravno lice, tj. subjekta prava i dužnosti koja dobija kroz svoju ustavnu nadležnost, odnosno ustavne kompetencije, a u slučaju države Bosne i Hercegovine i kroz nadležnosti dodjeljene državi Bosni i Hercegovini od strane Visokog predstavnika, odnosno prenijete nadležnosti na osnovu evropskih integracija.

Cilj svake države, pa i Bosne i Hercegovine je da obezbjedi jednakost, slobodu, dostojanstvo i blagostanje svih pojedinaca i na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine. Odnosno, da jednako štiti pojedinca od drugog pojedinca ili pojedinaca, ali ako je pravna država odna ona mora štiti svakog pojedinca ili pojedinca i od same sebe, državne vlasti, prije svega od njenih izvršnih organa.

Jedna od osnovnih pretpostavki za postojanje pravne države je adekvatna podjela vlasti na zakonodavnu, izvršnu i sudsku. Pri tome, sudska vlast kroz funkciju vrhovnog suda Bosne i Hercegovine koji joj nedostaje mora obezbjediti i zaštititi osnovne vrijednosti pojedinca, građanina i državljanina Bosne i Hercegovine, a to je jednaka sloboda i dostojanstvo na cijeloj teritoriji države Bosne i Hercegovine i život u blagostanju. Koje vrijednosti sadrži i Dejtonski ustav u prvoj rečenici, odnosno u preambuli i prema kojima se vrijednostima moraju ponašati, tumačiti i primjenjivati pravo u Bosni i Hercegovini.

Suverenost jedne države može se posmatrati kroz njena prava i dužnosti koja se izražavaju kroz njenu organizaciju državne vlasti, te mogućnost funkcionalnog upravljanja kao i obezbjeđenje i zaštitu javnih i subjektivnih prava i dužnosti, neposredno. Imajući u vidu ciljeve države Bosne i Hercegovine integracije u evropsku zajednicu država. Adekvatne promjene Ustava Bosne i Hercegovine, upravo zahtijevaju evropske integracije kako bi se kompletirale nadležnosti, kopetencije ili najadekvatnije rečeno prava i dužnosti države Bosne i Hercegovine sposobne da izvrši svrhu i ciljeve države kako prema subjektima unutar države, tako i prema međunarodnim subjektima. Uz to, shvatajući državu kao jedan sistem, cjelinu, odnosno organizaciju potrebno je izvršiti prilagođavanje njene organizacije kako bi njena organizacija postala adekvatna i omogućila funkcionalno upravljanje odnosno postavljanje i ostvarvanje ciljeva.

I na kraju, glavna, primarna i odlučujuća principijelna onova za promjenu Ustava Bosne i Hercegovine jeste potreba obezbjeđenja egzistencije pojedinca, ali i zajedničke egzistencije i pojedinca i društva-države Bosne i Hercegovine.

7. LITERATURA

- [1] Festić Ibrahim: Bosna i Ustav, Nezavisni mjesečnik „Republika“, Sarajevo maj/svibanj 1997, br.17.
- [2] Rudolf Fon Jering: Cilj u pravu, CID Podgorica 1998.
- [3] Živanović Toma: Sistem sintetičke pravne filozofije, Beograd 1959.
- [4] Pajvančić Marijana Ustavno pravo I, Novi Sad 1998.
- [5] Dedić Sead: Godišnjak Pravnog fakulteta Univerziteta u sarajevu- Jubilarni primjerak-XXXIX, 1996.
- [6] Ustav Bosne i Hercegovine (prevod na bosanski jezik).
- [7] Otajagić Feid: Državna javna subjektivna prava s posebnim osvrtom na unutrašnja prava države, Studentska štamparija Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo 2005.
- [8] Jovanović Slobodan: O državi, Beograd 1936.
- [9] Dedić Sead: Osnovi nauke o upravljanju, Sarajevo 1982.

- [10] Kelzen Hanc: Glavni problemi teorije državnog pravo, Beograd-Podgorica 2001.
- [11] Jovičić Miodrag: Veliki ustavni sistemi, Beograd 1984.
- [12] Pusić Eugen: Društvena regulacija (granice znanosti i iskustva), Zagreb 1989.
- [13] Mitrović N. Dragan: O pravnoj državi i drugim pravnim temama, Beograd 1998.